

پرورش تفکر منطقی کودکان

(تمرینات عملی)

تألیف

طاهره بابازاده

دکتر سحر نوری

(عضو هیأت علمی دانشگاه اصفهان)

محمدرضا راسخ

۱۳۹۳

میرشناسه	بابازاده، ظاهره: ۱۳۶۴ -
عنوان و نام پدیدآور	پرورش تفکر منطقی کودکان: (تمرینات عملی) / تألیف ظاهره بابازاده، رضاعلی نوروزی، محمدرضا مرادی.
مشخصات نشر	اصفهان: آموخته، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	۱۱۲ ص: مصور، (بخشی رنگی)، جدول.
شابک	978-600-6465-71-5
وضعیت فهرست نویسی	قیفا
یادداشت	عنوان دیگر: پرورش تفکر منطقی کودکان: (تمرینات عملی برای کودکان ۸ - ۵ سال).
عنوان دیگر	پرورش تفکر منطقی کودکان: (تمرینات عملی برای کودکان ۸ - ۵ سال).
موضوع	اندیشه و تفکر خلاق در کودکان
موضوع	کودکان و فلسفه
موضوع	شناخت در کودکان
شماره افزوده	نوروزی، رضاعلی، ۱۳۵۳ -
شماره ووده	مرادی، محمدرضا، ۱۳۶۷ -
رده بندی کلاس	۱۳۹۳ ب۴/ب۱۶/ب۱۵۹۰/۵ LB
رده بندی دیو	۳۷۰/۱۵۹۰
شماره کتابشناسی ملی	۳۵۰۱۱۲

نشر آموخته

(مراکز پخش)

۱- نشر آموخته: تهران - خیابان - بلوار مهرآباد - کوی ۱۹ - شماره ۴۶

تلفن: ۰۲۱-۳۲۶۱۶۳۶۰ - همراهِ: ۰۹۱۳۴۰۱۰۰۰ - کد پستی: ۸۱۵۸۹-۳۸۱۳۱

۲- موسسه مهر آفرین: اصفهان - میدان - جمهوری - خیابان - رباط اول - نرسیده به پل رباط

روبروی بانک رفاه کارگران - کوچه گل یاس - ساختمان ۱۱۱ - طبقه اول - واحد ۲

تلفن: ۰۳۱۱-۳۳۵۸۹۳۹ - www.melal-ketab.ir

پروژه تفکر منطقی کودکان

(تمرینات عملی برای کودکان ۵-۸ ساله)

ظاهره بابازاده، دکتر رضاعلی نوروزی، محمدرضا ساسانی

آماده سازی: انتشارات آموخته

مدیر تولید: فرهاد فروزنده

طراح جلد: حمید میزبانی

• لیتوگرافی: طلوع • چاپ: پرستو • صحافی: برتر

• چاپ اول: ۱۳۹۳ • تعداد: ۱۰۰۰ • قیمت: ۷۵۰۰ تومان

© حق چاپ: ۱۳۹۳، انتشارات آموخته

فهرست مطالب

۷	 مقدمه
---	-------------

فصل اول

تفکر، آزما دهنده

۱۷	 درس اول: بهتر نگاه کردن
۲۹	 درس دوم: ویژگی های اشیا
۳۵	 درس سوم: مشاهده شباهت ها
۴۱	 درس چهارم: مشاهده کردن تفاوت ها
۴۹	 درس پنجم: مقایسه کردن
۵۵	 درس ششم: طبقه بندی
۶۱	 درس هفتم: بررسی رابطه ها

فصل دوم

تفکر خلاق

۷۳	 درس اول: انعطاف پذیری و تجسم
۸۹	 درس دوم: تفکر خلاق معکوس
۹۵	 درس سوم: تکنیک چرا؟

۹۹	درس چهارم: داستان ناتمام
۱۰۱	درس پنجم: حل مسئله
۱۰۳	درس ششم: خلاقیت عملی
۱۰۷	درس هفتم: ارتباطات اجباری

www.ketab.ir

مقدمه

یکی از مباحثی که در حال حاضر در زمینه تعلیم و تربیت مطرح شده و جایگاه مهمی را به خود اختصاص داده، آموزش تفکر به کودکان است. تغییرات گسترده و روزافزون جوامع امروزی که با گسترش بی حد و حصر دانش و اطلاعات همراه شده، نیاز به آموزش تفکر را به عنوان یک ضرورت اساسی برای تمام نظام‌های آموزشی کشورهای مختلف مطرح نمود. به طوری که پرداختن به آموزش تفکر برای نظام آموزشی کشور ما به عنوان یک امر ضروری به نظر می‌رسد.

برای اینکه کودکان بتوانند افراد مفیدی در آینده مملکت باشند باید متفکر، خلاق، نقاد و دارای بینش علمی شوند و این امر تنها در سایه‌ی انتقال اطلاعات به ذهن شاگردان حاصل نمی‌شود، بلکه نیازمند استفاده از روش‌های آموزشی باید روش‌هایی گنجانده شود که از طریق آنها کودکان قابلیت‌های چگونگی مواجهه با روش‌های آموزشی را از طریق نظم فکری بیاموزند و در زندگی روزمره‌ی خود به کار برند و با توجه به نقش اساسی محیط‌های آموزشی و روش‌های حاکم بر آنها، باید به صورتی سازماندهی شوند که بتوان به حسن حفظ و تکرار حقایق علمی با مسائلی که در زندگی واقعی با آنها مواجه می‌شوند درگیر سازند.

اگر جامعه بخواهد با سیستم آموزشی خود به فکرتی کسب کند، نیازمند فضا سازی برای دستیابی به توانایی تفکر در سطوح بالا است. واقعاً جامعه نیازمند تفکیک واقعیت از تفاسیر، ارزیابی صحت گرایش‌های فکری و قضایای درست و نادرست و طبق شواهد و مدارک می‌باشد. ماهیت تعلیم و تربیت با توجه به مفهوم صحیح آن، نباید از جنبه‌های مختلف فرد یا رشد قوه قضاوت صحیح یا تجدید نظر در تجربیات دوره‌های مختلف رشد به ویژه کودکی و دوره‌ی قبل از دبستان می‌باشد. بنابراین هدف اصلی تعلیم و تربیت باید تربیت کودکان متفکر و خلاق باشد. به خصوص در دوران پیش از دبستان که زیر بنای مهارت‌های تحصیلی بعدی می‌باشد.

کودکان را باید در همان سنین آغازین با مهارت‌های درست اندیشیدن آشنا نمود تا بتوانند در مورد موضوعات مختلف به درستی فکر نمایند. کودکان نیاز دارند تا فرایندهای تفکر را یاد بگیرند. کودکان باید به این آگاهی برسند که در مواجهه با رویدادهای مختلف

سوالات گوناگونی را مطرح کرده و برای دست یابی به آنها به تفکر پردازند. تفکر انواع مختلفی دارد که در کتاب حاضر سعی شده است به دو تفکر سازمان دهنده و خلاق پرداخته شود.

تفکر سازمان دهنده

مفهوم تفکر سازمان دهنده طبقه‌بندی و مفهوم‌سازی اطلاعات است. در این نوع تفکر کودک یاد می‌گیرد که با دقت بیشتری به محیط اطراف خود نگاه کند. شباهت‌ها و تفاوت‌ها را در اشیاء مختلف را بررسی نموده و آنها را با یکدیگر مقایسه کند. سپس این موضوعات را بر اساس مقایسه قبلی در طبقه‌های منظم قرار دهد تا بتواند در صورت لزوم به سادگی به آنها دسترسی داشته باشد. این نوع از تفکر به کودک می‌آموزد که مطالب مشابه و همگون بهتر از مطالب نامرتب یا نامنظم آموخته می‌شوند.

شباهت اشیاء و امور از همه‌ی مختلف چون شکل و رنگ، سبب می‌شود که با یکدیگر و به صورت گروه‌ها دسته‌بندی و گردآوری شوند. در این نوع تفکر کودک ابتدا برای هر مفهوم و اندیشه کلیتی جامع به ذهن می‌سازد، سپس امور جزئی‌تر را بر اساس شباهت‌ها و تفاوت‌ها در یکی از طبقه‌های ذهن خود قرار داده یا حذف می‌نماید. به این ترتیب یادگیری مفاهیم برای کودک بسیار آسان‌تر می‌تواند حجم بیشتری از اطلاعات را به صورت سازمان یافته در ذهن خود کدگذاری کند.

آنچه مسلم است کودک روزانه با تجربیات و محرک‌های محیطی فراوان مواجه می‌شود. در این صورت اگر بتواند محرک‌های جدید را بر اساس اصول معینی به محرک‌های قبلی ربط دهد، می‌توان انتظار داشت که سطح یادگیری و سطح مطلوبی قرار گیرد. در غیر این صورت کودک با حجم عظیمی از اطلاعات روبه‌رو می‌شود که به جز آشفتگی ذهنی پيامدی ندارد. به همین دلیل آموزش تفکر سازمان دهنده برای هر کودکی ضروری می‌باشد. در آموزش تفکر سازمان دهنده نکات زیر باید مورد توجه قرار گیرد:

- آموزش خوب نگاه کردن و بررسی دقیق محیط
- دسته‌بندی اطلاعات جدید بر اساس شباهت‌ها، تفاوت‌ها؛ و مقایسه کردن

- نام‌گذاری طبقه‌های ایجاد شده بر اساس ویژگی‌های مشترک از قبیل: حیوانات، گیاهان، جانداران، اشیاء و مواد معدنی
- شناسایی روابط ریاضی بر اساس سلسله مراتب‌ها
- دسته‌بندی اطلاعات جدید بر اساس مقوله‌های آشنا

تفکر خلاق

در یک کودک خلاق یاد می‌گیرد که محیط را از مناظر مختلف نظاره کند. در این تفکر سعی می‌شود که ثابت‌های از پیش مشخص شده ذهن سست شده و ساخت‌های نوین و متفاوت جایگزین آن‌ها گردد. در این نوع تفکر از کودک انتظار می‌رود متفاوت از نگاه‌های عادی و معمول به دنیا نگاه کند. در پرورش خلاقیت کودکان نکات زیر باید مدنظر قرار گرفته شود:

- همه کودکان استعداد خلاقیت را دارند اما ممکن است از نظر میزان دارا بودن قدرت خلاقه متفاوت باشند.
- خلاقیت با هوش مترادف نیست. یک تجربه ممکن است فردی بسیار خلاق نباشد.
- تحقیقات روان‌شناسی و تجربیات انجام شده تا حدودی نشان داده‌اند که می‌توان خلاقیت را پرورش داد. اعتقاد به امکان پرورش خلاقیت و سایر خصوصیات فرد، نگرش ما را نسبت به توانایی‌های عظیم انسانی، در جهت مثبت، تغییر می‌دهد. راه جستجوی شیوه‌های مناسب برای رشد و شکوفایی آنها را می‌دارد.
- در پرورش خلاقیت همچون سایر خصوصیات انسانی باید از همان سال‌های نخست کودکی آغاز گردد. خلاقیت تدریجاً شکل می‌گیرد و رشد می‌یابد. اوج خلاقیت کودکان تا سنین شش و هفت سالگی است. بنابراین اگر کودکان را با شیوه‌های کار خلاق آشناسازیم، نمی‌توانیم از آنها انتظار داشته باشیم که در آینده افرادی نوآور و مبتکر باشند.
- هرچه دانش و تجربه کودکان بیشتر باشد پایه و مبنای کوشش‌های خلاق آنها بیشتر است.

● یک محیط برانگیزاننده و ترغیب کننده می تواند در بهبود خلاقیت کودکان سهم موثری داشته باشد.

● فضای مستبدانه و خشک در خانه یا مدرسه که باعث سخت گیری و نظم افراطی می شود رشد خلاقیت را کاهش می دهد.

● آگاهی از روند شکل گیری و رشد خلاقیت در کودکان، شناخت عوامل تقویت کننده و بازدارنده آن و فراهم ساختن محیط و امکانات مناسب برای پرورش این توانایی است.

البته نباید تصور کرد که پرورش خلاقیت نیاز به امکانات خاص، هزینه های گزاف و شیوه های پیچیده دارد. ما به عنوان پدر و مادر و معلم، نباید به صورت منفعل در انتظار ایجاد محیط مناسب باشیم که خلاقیت کودکانمان را بارور سازد، بلکه باید خود شیوه های مناسب، درستی را در این زمینه به کار گیریم.

از جمله نکته های پرورش خلاقیت باید در نظر گرفت عبارتند از:

۱. تشویق کودکان به سوال پرسیدن
۲. ارزش قائل شدن برای سوال ها و پدیده های غیر معمول و تازه
۳. فراهم کردن فرصت هایی برای سوال سازی و یادگیری اکتشافی کودکان
۴. احترام به تفاوت های فردی کودکان
۵. سرمشق قرار دادن رفتارهای آفریننده را برای کودکان
۶. جلوگیری از کپی کردن و تقلید کردن
۷. عدم تصحیح تولیدات خلاق کودکان
۸. عدم سرکوب تخیلات کودک
۹. آزادی: محیطی صمیمی برای انتقاد و صحبت آزادانه فراهم کنید. سرزنش و استبدادی عمل کردن خلاقیت را از بین می برد.

۱۰. تشویق کودک به فعالیت، تجربه مستقیم، مشاهده و تفکر: از عادت دادن آنها به حفظ

کردن و تکرار مطالب و نیز تحمیل افکار و راه حل ها و تجربیات خود به آنها بپرهیزیم.

بگذاریم خود تجربه کنند و بیاموزند و این اصل را بپذیریم که خلاقیت در آزادی

شکوفای می شود.

۱۱. قصه گوئی، نمایشهای خلاق و آزاد، کارهای دستی، نقاشی، کلاژ، استفاده از اسباب بازیهایی که کودک باید با آنها اشیایی را بسازد.
۱۲. فراهم ساختن امکان مشاهده نزدیک و مستقیم برای کودکان از طریق آشنایی آنها با طبیعت: زیرا هیچ چیز برای کودکان آموزنده تر و جالبتر از تماشای طبیعت نیست، تشویق آنها به جمع آوری مجموعه‌هایی از گل‌ها، برگ‌ها، سنگ‌ها، تصاویر حیوانات و ... و بهره که مشاهده و دقت کودکان را تقویت می‌کند.
۱۳. استفاده در روابط عاطفی: سردی در روابط یا وابستگی بیش از حد کودک به والدین خرافیت را سبب می‌کند.
۱۴. شوخ طبعی، تفریح شادی، شعبده بازی، سرگرمی‌های شاد، سروصدا و بازی در بروز خلاقیت نقش مهمی دارد.
۱۵. تاثیر محیط فیزیکی: ایجاد فضایی سبیل خانه و تنوع آن، رنگ اتاق‌ها، باغچه‌ها و به‌طور کلی شرایط محیطی می‌تواند در آماده‌سازی به خلاقیت کودک کمک کند.

تکاتی در مورد کار با کتاب

۱. کتاب از دو بخش تشکیل شده است. بخش اول به آموزش تفکر سازمان دهنده و بخش دوم به آموزش تفکر خلاق می‌پردازد.
۲. سعی شده است که تمرین‌های هر بخش از ساده به مشکل تنظیم شود تا کودک برای انجام آنها رغبت بیشتری داشته باشد.
۳. مربی یا والدین باید سوال را برای کودک بیان کنند، اما نباید در بیان پاسخ‌ها او را راهنمایی کنند.
۴. در برخی از تمرین‌ها خواسته شده است که پاسخ‌ها نوشته شوند. در مورد این تمرین‌ها کودک باید پاسخ‌ها را بیان کرده و والدین یا مربی آنها را مکتوب کند.
۵. کتاب می‌تواند هم توسط مربی در مهد کودک، پیش دبستانی، کانون‌های فکری کودک و سایر مراکزی که با کودکان سروکار دارند، و هم توسط والدین در منزل مورد استفاده قرار گیرد.

۶. از آنجا که بحث‌های مربوط به پرورش تفکر شامل تمرینات بسیاری است، مریان و والدین باید بر اساس مباحث مطرح شده در هر تمرین، فعالیت‌های بیشتری برای کودک ترتیب دهند و به کودک بیاموزند که در لحظه لحظه‌ی زندگی خود به آنها توجه داشته باشد.

۷. تمرین‌های این کتاب برای کودکان گروه سنی ۵ تا ۸ سال قابل استفاده است. با توجه به اینکه هیچ اثری بدون عیب و نقص نیست، بنابراین از خوانندگان گرامی تقاضا داریم که با ارائه‌ی نظرات و پیشنهادات خود مولفان را در بهبود کار و انجام اصلاحات یاری کنند.

اصفهان - تیرماه ۱۳۹۳